

IQTIDORLI O'QUVCHILAR BILAN ISHLASHDA MAKTAB PSIXOLOGINING VAZIFALARI

Ganieva Muxabbat

**Qoraqalpog'iston Respublikasi Nukus shahri
25-sonli umum ta'lim maktabining amaliyotchi psixologi**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20552457>

Annotatsiya: Ushbu tezisda maktab psixologining iqtidorli o'quvchilar bilan ishlash jarayonidagi vazifalari, faoliyat yo'nalishlari va zamonaviy yondashuvlari tahlil etilgan. Unda iqtidorli bolalarning psixologik xususiyatlari, ularni aniqlash mezonlari hamda ularning intellektual va ijodiy salohiyatini rivojlantirishda psixologik xizmatning o'rni yoritilgan. Shuningdek, maktab psixologi tomonidan olib boriladigan diagnostik, profilaktik, korreksion-rivojlantiruvchi va maslahat ishlari, qolaversa, pedagoglar va ota-onalar bilan hamkorlik masalalari keng tahlil qilingan. Tadqiqotda maktab psixologining iqtidorli o'quvchilarni qo'llab-quvvatlash va ularning salohiyatini ro'yobga chiqarish borasidagi faoliyati ta'lim sifati hamda shaxs kamolotining muhim omili ekanligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: iqtidorli o'quvchi, maktab psixologi, psixologik xizmat, psixologik diagnostika, psixologik maslahat, motivatsiya, ta'lim sifati, shaxs kamoloti, korreksion ish, kasbga yo'naltirish.

THE ROLE OF THE SCHOOL PSYCHOLOGIST IN WORKING WITH GIFTED STUDENTS

Abstract: This thesis analyzes the role, areas of activity, and modern approaches of a school psychologist in the process of working with gifted students. It examines the psychological characteristics of gifted children, the criteria for their identification, and the role of psychological services in developing their intellectual and creative potential. Furthermore, it provides a comprehensive analysis of the diagnostic, preventive, correctional-developmental, and counseling work conducted by the school psychologist, as well as matters of collaboration with teachers and parents. The study substantiates that the work of a school psychologist in supporting gifted students and helping them realize their potential is a crucial factor in both the quality of education and personal maturity.

Keywords: gifted student, school psychologist, psychological service, psychological diagnostics, psychological counseling, motivation, educational quality, personal maturity, correctional work, career guidance.

РОЛЬ ШКОЛЬНОГО ПСИХОЛОГА В РАБОТЕ С ОДАРЁННЫМИ УЧАЩИМИСЯ

Аннотация: В данной выпускной квалификационной работе анализируются роль, направления деятельности и современные подходы школьного психолога к работе с одарёнными учащимися. Рассматриваются психологические особенности одарённых детей, критерии их выявления и роль психологической службы в развитии их интеллектуального и творческого потенциала. Кроме того, представлен всесторонний анализ диагностической, профилактической, коррекционно-развивающей и консультативной работы, проводимой школьным психологом, а также освещаются вопросы взаимодействия с педагогами и родителями. В исследовании обосновывается, что деятельность школьного психолога по

сопровождению одарённых учащихся и оказанию им помощи в реализации своего потенциала является важнейшим фактором как для качества образования, так и для достижения личностной зрелости.

Ключевые слова: одарённый учащийся, школьный психолог, психологическая служба, психологическая диагностика, психологическое консультирование, мотивация, качество образования, личностная зрелость, коррекционная работа, профориентация.

KIRISH

Hozirgi kunga kelib ta'lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri har bir o'quvchining shaxsiy salohiyatini aniqlash, qo'llab-quvvatlash va rivojlantirishdan iboratdir. Xususan, iqtidorli o'quvchilar bilan ishlash zamonaviy pedagogika va psixologiyaning ustuvor yo'nalishi sanaladi. Zero, har qanday jamiyatning intellektual salohiyati, ilmiy taraqqiyoti va innovatsion rivojlanishi ko'p jihatdan yosh avlodning iste'dodi va imkoniyatlarining ro'yobga chiqarilishiga bog'liq. Shu nuqtayi nazardan, iqtidorli o'quvchilarni aniqlash, ularning qobiliyatlarini rivojlantirish va shaxs sifatida kamol topishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishda maktab psixologining o'rni beqiyosdir. Psixologiyada "iqtidorlilik" tushunchasi shaxsning muayyan faoliyat turida yuqori natijalarga erishishiga imkon beruvchi individual psixologik xususiyatlar majmuasi sifatida talqin etiladi. Iqtidorli o'quvchilar, odatda, tezkor fikrlashi, kuchli xotirasi, yuqori darajadagi kuzatuvchanligi, mustaqil fikrlay olishi, kreativligi va yangi bilimlarni tez o'zlashtirishi bilan ajralib turadi. Biroq iqtidorlilik faqat yuqori akademik o'zlashtirish bilangina cheklanib qolmaydi. U san'at, sport, texnika, yetakchilik va muloqot kabi boshqa ko'plab faoliyat sohalarida ham namoyon bo'lishi mumkin. Maktab psixologining eng muhim vazifalaridan biri — iqtidorli o'quvchilarni o'z vaqtida aniqlashdir. Chunki ko'plab iste'dodli bolalar o'z salohiyatini to'liq namoyon eta olmaydi yoki ularning qobiliyatlari e'tibordan chetda qoladi. O'quvchilarning qobiliyatlarini aniqlash uchun psixolog kuzatuv, suhbatlar, test metodikalari, anketalashtirish, sotsiometriya va boshqa psixodiagnostik vositalardan foydalanadi. Tashxis jarayonida nafaqat intellektual salohiyat, balki ijodiy fikrlash, motivatsiya, hissiy holat va ijtimoiy moslashuv darajasi ham baholanadi. Iqtidorli o'quvchilar ko'pincha o'z rivojlanish sur'atlari bilan tengdoshlaridan farqlanadi. Ular murakkab savollar berishga moyil bo'ladi, chuqur tahlilni afzal ko'radi va standart yondashuvlar bilan qanoatlanmaydi. Shu sababli bunday bolalar bilan ishlashda individual yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi. Maktab psixologi o'quvchining psixologik portretini tuzadi hamda uning qobiliyati va ehtiyojlariga moslashtirilgan dasturlarni ishlab chiqishda ishtirok etadi. Iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashda psixologik diagnostika uzluksiz jarayon bo'lishi kerak, chunki vaqt o'tishi bilan bolaning qobiliyatlari va qiziqishlari o'zgarib boradi. Muntazam monitoring orqali psixolog o'quvchining rivojlanish dinamikasini kuzatib boradi va zarurat tug'ilganda korreksion choralarni belgilaydi. Bu ularning iste'dodining barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi. Maktab psixologi faoliyatida motivatsion qo'llab-quvvatlash katta o'rin tutadi. Garchi iqtidorli o'quvchilarning aksariyatida muvaffaqiyatga erishish motivatsiyasi yuqori bo'lsa-da, ba'zi hollarda ular zerikish, qiziqishning so'nishi yoki o'z salohiyatini namoyon etish imkoniyatining yo'qligi tufayli o'quv faoliyatiga befarq bo'lib qolishi mumkin. Psixolog ichki motivatsiyani shakllantirish, maqsad qo'yish ko'nikmalarini rivojlantirish va o'zini namoyon qilish mexanizmlarini mustahkamlash orqali o'quvchilarning faolligini oshiradi. Iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashdagi asosiy muammolardan biri ularning hissiy va ijtimoiy moslashuvi masalasidir. Ba'zan qobiliyati yuqori o'quvchilar tengdoshlari bilan muloqot qilishda qiyinchiliklarga duch keladi. Ular o'zlarini boshqalardan farqli his qilishi yoki jamoaga moslashishda qiynalishi mumkin.

Bunday hollarda maktab psixologi kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishga, jamoada ishlash malakasini shakllantirishga va sog'lom ijtimoiy munosabatlarni yo'lga qo'yishga yordam beradi. Psixologik maslahat iqtidorli o'quvchilarni qo'llab-quvvatlashning eng samarali vositalaridan biridir. Yakka tartibdagi suhbatlar davomida o'quvchilarning ichki kechinmalari, xavotirlari, maqsadlari va kelajak rejalari muhokama qilinadi. Psixolog o'quvchiga o'z qobiliyatlarini to'g'ri baholashga, muvaffaqiyatsizlikka nisbatan to'g'ri munosabatni shakllantirishga va shaxsiy rivojlanish strategiyasini belgilab olishga ko'maklashadi. Iqtidorli o'quvchilarning ijodiy salohiyatini rivojlantirish ham maktab psixologining muhim vazifalaridandir. Zamonaviy jamiyatda ijodkorlik innovatsion taraqqiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchlaridan biri sifatida tan olingan. Shu sababli psixolog turli treninglar, ijodiy topshiriqlar va rivojlantiruvchi mashg'ulotlar orqali o'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatini qo'llab-quvvatlaydi. Erkin fikrlash va nostandart yechimlar topishga qaratilgan mashqlar iqtidorli bolalarning salohiyatini to'laroq ro'yobga chiqarishga imkon beradi. Ota-onalar bilan hamkorlik — iqtidorli bolalar bilan ishlash tizimining muhim tarkibiy qismi. Oila — bolaning rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi birlamchi ijtimoiy muhit. Maktab psixologi ota-onalarga farzandlarining qobiliyatlarini rivojlantirish, ularni hissiy jihatdan qo'llab-quvvatlash va tarbiyadagi qiyinchiliklarni yengib o'tish bo'yicha tavsiyalar beradi. Ota-onalarning pedagogik va psixologik savodxonligini oshirish iqtidorli o'quvchilarning muvaffaqiyatli rivojlanishiga hissa qo'shadi. Pedagoglar bilan hamkorlik ham iqtidorli o'quvchilar bilan ishlash samaradorligini oshiradi. O'qituvchilar kundalik mashg'ulotlar davomida o'quvchilarning qobiliyatlarini kuzatish imkoniyatiga ega bo'lgani uchun psixolog va pedagog hamkorligi iqtidorli bolalarni aniqlash hamda qo'llab-quvvatlashni yanada samarali tashkil etish imkonini beradi. Psixolog o'qituvchilarga individual yondashuv, tabaqalashtirilgan o'qitish va motivatsion qo'llab-quvvatlash bo'yicha uslubiy tavsiyalar beradi. Iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashda psixoprofilaktik tadbirlar ham katta ahamiyatga ega. Yuqori natijalarga erishishga intilish ba'zan stress, xavotir va hissiy zo'riqishga olib kelishi mumkin. Ayniqsa, tanlovlar, olimpiadalar va imtihonlar paytida o'quvchilarga psixologik bosim kuchayadi. Psixolog relaksatsiya mashqlari, stressni boshqarish treninglari va hissiy barqarorlikni rivojlantiruvchi usullar orqali bunday muammolarning oldini olishga yordam beradi. Kasbga yo'naltirish iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashning yana bir muhim yo'nalishidir. O'quvchining qobiliyati, qiziqishlari va shaxsiy xususiyatlariga mos kasb tanlashi uning kelajakdagi muvaffaqiyatini belgilaydigan omillardan biridir. Maktab psixologi kasbiy diagnostika o'tkazadi, mehnat bozori haqida ma'lumot beradi va o'quvchilarga o'z kasbini tanlash jarayonida yordam beradi. Zamonaviy ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarning rivojlanishi psixologik xizmat uchun ham yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Elektron diagnostika vositalari, onlayn maslahatlar va virtual rivojlantiruvchi dasturlar iqtidorli o'quvchilar bilan ishlash samaradorligini oshirishga ko'maklashmoqda. Ayniqsa, individual rivojlanish trayektoriyalarini ishlab chiqishda raqamli texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Iqtidorli o'quvchilarning psixologik rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun sog'lom psixologik muhit yaratish zarur. Agar maktabda o'zaro hurmat, hamkorlik va qo'llab-quvvatlash tamoyillariga asoslangan muhit mavjud bo'lsa, o'quvchilar o'z salohiyatini erkin namoyon etish imkoniyatiga ega bo'ladi. Psixolog ushbu muhitni shakllantirishda asosiy tashabbuskor sifatida maydonga chiqadi. Bundan tashqari, iqtidorli bolalar bilan ishlashda individual rivojlanish dasturlarini ishlab chiqish muhimdir. Har bir o'quvchining qobiliyati va ehtiyojlari o'ziga xos bo'lgani uchun standart yondashuvlar har doim ham samara beravermaydi. Psixolog individual rivojlanish rejalari orqali o'quvchining kuchli tomonlarini yanada takomillashtirishga yordam beradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, maktab psixologining iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashdagi o'rni ham serqirra, ham mas'uliyatlidir. Psixolog iqtidorlarni aniqlash, ularning rivojlanishiga ko'maklashish, rag'batini so'ndirmaslik, hissiy qiyinchiliklarni bartaraf etish, ota-onalar va o'qituvchilar bilan hamkorlik qilish hamda kasbga yo'naltirish orqali iqtidorli o'quvchilarning har tomonlama kamol topishini qo'llab-quvvatlaydi. Zamonaviy ta'lim tizimida maktab psixologining faoliyati iqtidorli yoshlarning aqliy va ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarishda, pirovardida mamlakatning ilmiy, madaniy va ijtimoiy taraqqiyotiga munosib hissa qo'shadigan barkamol avlodni tarbiyalashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Aziza, Turemuratova. "KONFLIKT VA UNING KELIB CHIQISH SABABLARI." Новости образования: исследование в XXI веке 3.32 (2025): 465-467.
2. Turemuratova, Aziza, Rita Kurbanova, and Barno Saidboyeva. "Educational traditions in shaping the worldview of young people in folk pedagogy." Modern Science and Research 2 (2023): 318-322.
3. Kurbanova, R. J., and B. E. Saidboeva. "MAKTAB VA OILADA ESTETIK TARBIYANI SHAKLLANTIRISH JARAYONIDA O'QUVCHILARNING AKSILOGIK DUNYOQARASHINI RIVOJLANTIRISH." Inter education & global study 9 (2024): 114-121.
4. Asamatdinova, J., and B. Saidboeva. "Diagnosis and Correction of the Development of Value Orientation in Students in the Process of Moral and Aesthetic Education." JournalNX 9.6 (2023): 274-277.
5. Dauletova, G. M. "O'SMIRLIK YOSHDAGI PSIXOLOGIK O'ZGARISHLAR." ХАБАРИШЫСЫ 3 (2022): 81.
6. Jubatqan, Sagindikov. "QUESTIONS OF SPIRITUAL COMMUNICATION OF RURAL WORKERS." Special Education 2.43 (2022).
7. Nargiza, Sagindikova. "STUDENTS'SELF-CONFIDENCE AND MOTIVATION FEATURES IN THE EDUCATIONAL ACTIVITY." European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences (2016).